

Yrkande
2023-09-22



Nytt ärende

Yrkande angående – Grundskolans utveckling i arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Förslag till beslut

I nämnden

1. Förvaltningen får i uppdrag att ta fram en presentation om hur det pågående samt förebyggande arbetet kring hedersrelaterat våld fortskrider tillsammans med en eller flera representanter från Resursteam Heder i Centrum.
2. Grundskoleförvaltningen tar fram en fortbildning till grundskolepersonalen i hedersrelaterat våld och förtryck
3. Grundskoleförvaltningen tar fram en beredskap- och handlingsplan för att enhetligt kunna hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiseras av hedersproblematiken i grundskolan

Yrkandet

Under de senaste dagarna har en ny revisionsrapport mottagits med titeln "Granskning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck". Granskningen visar att nämnderna inte har säkerställt tillräcklig kompetens hos personalen när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck, vilket är oroväckande. Det är också allvarligt att granskningen avslöjar att det kan finnas personal som själva upprätthåller hedersnormer. Det är viktigt att de ansvariga nämnderna vidtar lämpliga åtgärder för att motverka detta. Det är av största vikt att samtliga nämnder regelbundet följer upp ärenden relaterade till hedersproblematik för att säkerställa att barn får adekvat stöd i enlighet med lagstiftningens krav och principen om barnets bästa.

Det vore värdefullt att få information om hur grundskoleförvaltningen stärker samordningen av metod- och kompetensutveckling inom staden när det gäller hedersrelaterad vård. Det skulle vara önskvärt att ha närvaro av en eller flera representanter från Resursteam Heder vid denna redovisning.

Rektorerna är ytterst ansvariga för att skolan har en beredskap och en handlingsplan för att hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiseras av hedersproblematiken. En hantering på skolan som bygger på normala rutiner i elevvårdsärenden kan i vissa fall allvarligt skada den enskilda ungdomen – om hon/han är utsatt för hedersrelaterat våld. En fortbildning av skolpersonalen i hedersrelaterat våld och förtryck framstår i dagsläget som en väsentlig uppgift.

Det är lika viktigt att göra eleverna medvetna om problematiken. I den mån skolan förfogar över elevvårdspersonal bör den gruppens behov av fortbildning i första hand uppmärksammas eftersom det vanligtvis är någon ur den personalgruppen som kopplas in i dessa fall.

Grundbulten i såväl framtagandet av en handlingsplan som vid tillämpning ligger i en tydlig arbetsorganisation. Alla på skolan ska veta vem som gör vad i olika skeenden och situationer av hedersproblematik. Detta material kan vara samlat i en **"krispärm"** som är lättillgänglig för alla. Avsikten med ett sådant dokument är att vara ett stöd i skolans uppdrag att motverka kränkningar av mänskliga rättigheter samt att ge vägledning i enskilda typfall av hedersrelaterat våld och förtryck.

De rubriker som presenteras här nedan är ett allmänt förslag som kan vara till hjälp vid utarbetandet av handlingsplaner för detta angelägna område.

Alla skolor möter inte i sin vardag ungdomar som är utsatta för förtryck i hederns namn, men med utökad kunskap är skolans personal förberedd om de längre fram kommer i kontakt med hedersproblematik. Det yttersta ansvaret ligger på varje enskild rektor och skola att utifrån lokala överväganden ta ställning till vilka behov som finns av förebyggande och akuta insatser.

Skolans uppgift och ansvar är att agera förebyggande

Enligt skollagen och i för- och grundskolans läroplaner skall skolan arbeta för att främja jämställdhet mellan könen. Detta innebär att skolan behöver agera för att

- Ge klara signaler om att skolan bekämpar alla former av förtryck, inklusive hedersförtryck
- Skolan i sin information och undervisning om demokratiska och mänskliga rättigheter även behandlar och motverkar förtryck och brott som sker i hederns namn.
- Särskilt påverka pojkarnas attityder om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnors rättigheter.
- Ge elever konkret information om rätten att bestämma över sina liv och samhällets stöd i olika former.
- Ge självklar plats i regelbunden fortbildning för kunskap i Sveriges lagar mot könsstämpning och oskuldskontroller.
- Stärka flickors och unga kvinnors självförtroende och mod till att försvara sina mänskliga rättigheter.
- Samverka i det förebyggande arbetet med andra verksamheter och föreningar.
- Motverka föreställningar och förväntningar på hur man skall vara som flicka respektive pojke.

I samarbetet och kontakt med föräldrarna:

Skolan bör informera om skolans och samhällets syn på brott mot de mänskliga rättigheterna, den inkluderande rätten att bestämma över sina liv. Varje skola bör ha en handlingslinje för när och hur hedersproblematiken ska tas upp med föräldrarna, till exempel enligt följande hållpunkter:

- Alla föräldrar bör återkommande informeras om skolans och samhällets syn på mänskliga rättigheter och jämställdhet, samt om flickors rätt att bestämma över sina liv och kroppar.
- Informera skriftligen på modersmålet vilka lagar och konventioner som anknyter till förtryck i hederns namn. Den svenska lagen om förbud mot könsstympning ska obligatoriskt upplysas om på föräldramöten eller i andra sammanhang då föräldrar samlas i skolan.

I samarbete med socialtjänsten:

Bör skolan utveckla direkta personkontakter och samtala om olika uppgifter i arbetet för utsatta flickor. Sök modeller för information utan anmälan och klargör frågorna runt anmälan. Hur kan flickornas misstänksamhet mot kontakter med socialtjänsten brytas? Kan socialtjänsten medverka i skolan? Kan skolan tillsammans med socialtjänsten utveckla "anonyma små samråd" liknande de som förekommer vid sexuella övergrepp?

I samarbete med polisen:

Bör skolan ha kontakter med områdesansvariga poliser. Samtala om vad skolan respektive polisen gör. Hur och när kan polisen medverka till stöd för utsatta elever?

Skolans uppgift och ansvar är att reagera vid upptäckt av hedersrelaterat våld.

En förutsättning för att skolan ska kunna gå in och hjälpa ungdomar som utsätts för hedersrelaterat förtryck är att någon på skolan ser och förstår vad som händer. Att upptäcka ungdomar utsatta för hedersförtryck är därför en viktig uppgift för skolan. Det är här nödvändigt att skolans personal har en grundkunskap om hederskulturens mekanismer, dess patriarkala bakgrund och dess kollektiva och kompromisslösa krav på flickors kyskhet. Skolan behöver även en särskild kunskap inom vilka etniska grupper som hedersförtryck förekommer. Skolans personal behöver över tid uppmärksamma elever från hederspåverkade grupper.

Exempel på viktiga observationspunkter kan vara:

- Får eleven delta i all undervisning, inklusive idrott och sex & samlevnad?

- Får eleven vara med på skolresor och lägerskolor?
- Måste eleven ljuga om vilka eleven umgås med, fritidsvanor och dylikt?
- Hur ser elevens studiemotivation och koncentration ut över tid?
- Är eleven och oförklarligt ledsen eller orolig?
- Uppvisar eleven symtom som tex sömnsvårigheter, huvudvärk eller magont?
- Talar eleven om att hon blivit utsatt för oskuldskontroller hemifrån?
- Är eleven utsatt för någon form av bevakning, till exempel från en bror på skolan?
- Verkar eleven oförklarligt rädd för något/någon?
- Talar eleven om problem hemma eller sin ofrihet i termer som "vår kultur kräver"?
- Talar eleven om att förlova sig eller gifta sig trots att hon/han är ung och inte är klar med skolan? Är partnern någon som eleven rimligen inte kan känna särskilt väl?

Om personalen ser några av dessa tecken måste skolans personal, lärare eller elevvårdspersonal våga samtala med ungdomen om elevens allmänna situation. Våga fråga om vilka krav som riktas mot eleven från föräldrarna. Vad tycker föräldrarna om flickans fortsatta skolgång och framtida äktenskap? Vad är det som kommer att hända om hon bryter mot dessa krav?

Även här bör pojkarnas situation uppmärksammas då pojkar också kan vara utsatta för tvångsäktenskap. Anser föräldrarna att familjens heder skulle skadas om hon/han går sin egen väg? Det är också viktigt att ta hänsyn till elevens sexuella läggning eftersom homosexualitet kan innebära att hedersproblematiken förstärks ytterligare.

För att kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedömning av elevens kontaktnät samt hennes/hans förmåga att på ett realistiskt sätt bedöma konsekvenserna av olika alternativ.

Exempel på handläggningsrutiner vid olika former av förtryck i hederns namn.

Om ungdomen bedöms vara utsatt för ett starkt hedersrelaterat förtryck eller brott i hederns namn ska skolan reagera. Följande situationer och handlingslinjer kan vara till stöd för berörd personal. Inledningen och förslagen på insatser grundar sig på om ungdomen är myndig eller ej och om brott har begåtts eller inte.

Om en omyndig ungdom utsätts för olaga tvång, hot eller våld:

Märker skolan att den omyndiga ungdomen är utsatt för olaga tvång, hot eller våld måste berörd lärare berätta om att hjälp finns och uppmuntra ungdomen att ta kontakt med elevhälsovården. Berörd lärare måste även informera elevvårdspersonal, som i sin tur måste söka kontakt med ungdomen och erbjuda hjälp enligt en utarbetad stödmätod.

- Ta ungdomens information på stort allvar.
- Kontakta socialtjänsten för en preliminär bedömning av situationen. Tänk på att en anonym konsultation kan ske utan att en utredning öppnas. Om den som lämnar uppgifterna är osäker och otrygg kan en **initial anonym konsultation** underlätta en bedömning av anmälningssituationen.
- Anmäl till socialtjänsten och eventuellt polisen. **Tänk på att anmälan till socialtjänsten bör göras skriftligt.** Detta är ett bra sätt att själv bli medveten om vilka uppgifter som lämnas. Dokumentera det som framkommit under arbetets gång som information för de som övertar stödansvaret och vid en eventuell rättegång. Varje skolas uppgift: att ange ansvars- och uppgiftsfördelning
- Vilka personer på skolan skall engageras när ungdomen eller den unga kvinnan/pojken saknas eller bedöms vara utsatt för brott?
- Vilka är kontaktpersoner inom socialtjänsten?
- Vilka poliser skall kontaktas i dessa ärenden?
- Hur skall samarbete se ut mellan skola, socialtjänst och polis? Hur följs samarbetet upp?

Om en omyndig elev inte utsatt för brott- men är ett barn i riskzon

När brott inte skett finns tid för förändring och utveckling. Avgör om det rör sig om tonårsproblem eller hedersförtryck genom att exempelvis ställa följande frågor till ungdomen:

- Hur begränsas elevens livsrum?
- Vilka regler och krav gäller för eleven i hemmet?
- Vilka bestraffningar sker vid regelbrott?
- Är eleven utsatt för bevakning?

Har föräldrarna bestämt hennes/hans framtid vad gäller utbildning, boende och äktenskap?

Lyssna av ungdomens krav och syn på sina rättigheter.

Överensstämmer ungdomens krav med de regler och krav som familjen riktar mot henne/honom? Vilka alternativ ser eleven i sin framtid? Hjälp ungdomen förstå innebörd och konsekvenser av olika alternativ som att exempelvis:

- Underordna sig och godta föräldrarnas krav och regler.
Godta en del krav, men slåss för sina rättigheter på andra områden.
- Helt ta avstånd från föräldrarnas krav och regler.
Fly från familjen innan ungdomen fyllt 18 år, utan att lagbrott skett, utan att hon/han försökt förändra förhållandena och utan avslutade studier.

Hjälp ungdomen att belysa olika aspekter av förekommande alternativ och ge ungdomen därefter stöd för det val hon/han gör. Det är elevens ställningstagande som hon/han själv måste besluta om.

Stöd elevens egna val, elevens medvetenhet och egen kraft genom att exempelvis:

- Samtala om varför eleven vill gå sin egen väg, lär eleven att se sin frigörelsekamp som ett försvar för mänskliga rättigheter och jämställdhet mellan kvinnor och män.
- Belysa fördelarna med att inte bryta med familjen före 18-årsdagen och att avsluta studierna med så bra resultat som möjligt.
- Gör ungdomen medveten om vad som händer med familjen om hon/han bryter sig ur systemet. Hur drabbas mamma? Syskon? Vilka knep kommer att användas för att få henne/honom tillbaka?
- Gör ungdomen medveten om riskerna som kan finnas under lång tid. Vilka skyddsåtgärder finns och vilket skydd behöver hon/han?
- Samtala om hur föräldrarnas inställning till ungdomens frihet skulle kunna förändras. Diskutera taktik för detta förändringsarbete: Vilka argument är bra att använda? Vilken tidpunkt är lämplig? Hur ska det läggas upp? Vilka personer är viktiga att påverka först? Vilka kan hjälpa eleven med att påverka föräldrarna?
- Vara ungdomens återkommande stöd.
- Dokumentera vad som framkommit under arbetets gång. Dokumentationen kan vara viktig kunskap vid rättegångar och för de som tar över stödansvaret.

En nätverksanalys är viktig

För att kunna värdera risker och möjligheter i olika alternativ är det till hjälp att göra en analys och bedömning av ungdomens kontaktnät som i exempel:

- Vilka är de hotande, hedersförsvarande personerna som förtrycker ungdomens rättigheter? Är det nära släkt i eller utanför Sverige eller andra personer eller grupper?
- Vilka närstående är neutrala eller positiva till hennes/hans krav på förändring?
- Vilka kamrater kan eleven lita på som ställer upp?
- Har eleven en pojkvän/flickvän? Är denne ett stöd eller en belastning i frigörelsen?
- Vilka andra vuxna i eller utanför den egna gruppen litar eleven på som kan bli ett framtida stöd?